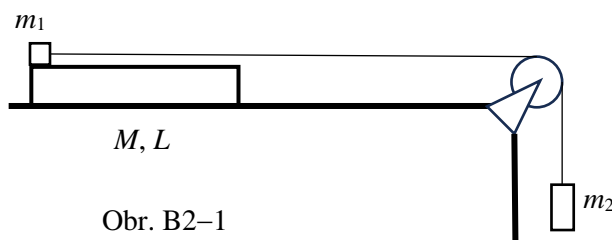

65. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2023/2024
krajské kolo kategórie B
Riešenie úloh

1. Hranol na doske

Na dlhom vodorovnom stole sa nachádza doska s hmotnosťou $M = 0,50$ kg a dĺžkou $L = 80$ cm. Na konci dosky je položený malý hranol s hmotnosťou $m_1 = 150$ g. Hranol je spojený vláknom cez kladku so závažím s hmotnosťou $m_2 = 50$ g, obr. B2-1.

Obr. B2-1

Faktor trenia medzi doskou a hranolom $f_1 = 0,25$ a medzi doskou a stolom $f_2 = 0,05$.

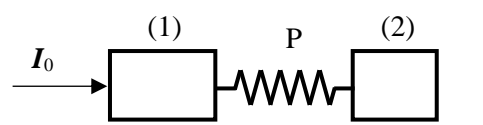
Sústavu držíme v pokoji a v určitom okamihu ju uvoľníme.

- Určte maximálnu rýchlosť v_1 vzhľadom na stôl, ktorú dosiahne hranol počas pohybu po povrchu dosky, a čas t_1 pohybu hranola po povrchu dosky.
- Určte celkové posunutie d dosky na povrchu stola.

Tiažové zrýchlenie $g = 9,8$ m·s⁻². Rozmery hranola voči rozmerom dosky sú zanedbateľne malé. Vplyv kladky na pohyb sústavy neuvažujte.

2. Telesá na pružine

Na hladkej vodorovnej ploche sa nachádza dvojica hranolov (1) a (2) s hmotnosťami $m_1 = 200$ g a $m_2 = 150$ g spojené pružinou P s tuhosťou $k = 2,0$ N·m⁻¹, obr. B2-2. Predpokladajte, že trenie medzi hranolmi a plochou je zanedbateľne malé, a preto sily trenia neuvažujte.

Obr. B2-2

Na začiatku sú hranoly v pokoji.

Telesu (1) udelíme veľmi krátkym impulzom sily začiatočnú rýchlosť $v_0 = 60$ cm·s⁻¹ v smere k druhému telesu (2).

- Opíšte pohyb sústavy po udelení impulzu.
- Určte maximálnu rýchlosť v_m , ktorú nadobudne teleso (2) počas pohybu.
- Určte dobu t_1 , za ktorú sa teleso (1) priblíži na najkratšiu vzdialenosť od telesa (2)

Neuvažujte hmotnosť pružiny.

3. Tepelný dej

Vo valci s prierezom $S = 50 \text{ cm}^2$ je uzatvorené hélium pomocou piestu ovládaného ramenom kolným na piest. Na začiatku mal plyn objem $V_0 = 5,0 \text{ dm}^3$ a teplotu $T_0 = 300 \text{ K}$, pričom rameno pôsobilo na piest tlakovou silou $F_0 = 250 \text{ N}$.

a) Určte látkové množstvo n a tepelnú kapacitu hélia pri konštantnom objeme C_V plynu vo valci.

Pomocou ovládania piestu pomocou ramena sa vykoná s plynom termodynamický cyklus, ktorý pozostáva z dvoch izotermických a dvoch izochorických dejov. Pri izochorickom zohrievaní sa plynu dodá teplo $Q_1 = 1\,000 \text{ J}$ a pri nasledujúcej izotermickej expanzii teplo $Q_2 = 500 \text{ J}$.

b) Schematicky znázornite p - V diagram cyklu a označte v ňom charakteristické hodnoty stavových veličín. Určte maximálnu teplotu T_m , maximálny objem V_m a maximálny tlak p_m plynu počas cyklu.

c) Určte účinnosť η tohto cyklického deja.

Hélium je plyn jednoatómových molekúl, atmosférický tlak $p_a = 100 \text{ kPa}$, molárna plynová konštanta $R = 8,3 \text{ J}\cdot\text{K}^{-1}\cdot\text{mol}^{-1}$, počet stupňov voľnosti jednoatómových molekúl $s = 3$.

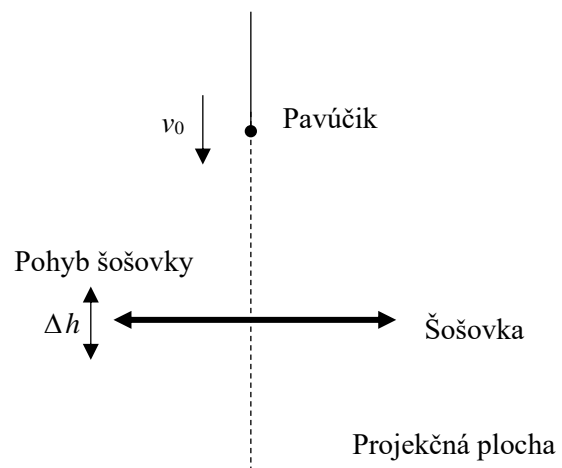
Pomôcka:
$$\int_{x_1}^{x_2} \frac{1}{x} dx = \ln \frac{x_2}{x_1}.$$

4. Pavúček

Nad vodorovnou projekčnou plochou sa nachádza spojná šošovka s ohniskovou vzdialenosťou $f = 12 \text{ cm}$. Šošovka je umiestnená v držiaku, ktorým možno šošovkou posúvať vo zvislom smere. Pozdĺž optickej osi šošovky sa spúšťa zo stropu pavúček rýchlosťou $v_0 = 20 \text{ mm}\cdot\text{s}^{-1}$, obr. B2–3.

a) Určte výšku h_1 šošovky nad projekčnou plochou, aby bol obraz pavúčka ostrý, keď je pavúček vo výške $H_1 = 60 \text{ cm}$ a potom h_2 , keď je vo výške $H_2 = 40 \text{ cm}$ nad projekčnou plochou. Chod lúčov pri vytvorení reálneho obrazu na projekčnej ploche znázornite v obrázku.

b) Určte rýchlosť v_1 posunu šošovky ako funkciu výšky H pavúčka a jeho rýchlosti v_0 , aby bol obraz pavúčka stále ostrý.

Obr. B2–3